

balkan
wise

PRVI UTORAK

POSLE PRVOG PONEDELJKA 2024. GODINE

Stevan Nedeljković | Milan Krstić | Marko Dašić

REZIME

Predsednički izbori u Sjedinjenim Američkim Državama (SAD) predstavljaju najistaknutiji (unutrašnji) politički događaj na svetu. Kompleksnost izbora, dužina trajanja procesa, broj kandidata koji se nadmeću, utrošeni novac, medijska pažnja i dosadašnji legat čine ih prijemčivim za analizu, predviđanje ishoda i anticipaciju politike nove administracije. Analiza koja se nalazi pred vama rani je pokušaj „upoznavanja“ kandidata koji su do ovog trenutka odlučili da se angažuju u pokušaju da obezbede nominaciju u okviru dve najveće političke partije: Demokratske i Republikanske. Naravno, pažnja je posvećena i kategoriji „nezavisnih i kandidata trećih partija“, kojima prevashodno zbog nedostatka partijske infrastrukture, neophodnih finansija i medijske pažnje, istorijski posmatrano, izmiče značajan politički rezultat.

Predsednički izbori koji su zakazani za 5. novembar 2024. godine uveliko beleže unutarpartijske predizborne aktivnosti. Relativno nizak rejting aktuelnog predsednika, Džozefa Bajdena, u dosluhu sa podozrenjem birača povodom njegove kandidature za ponovni izbor zbog njegovih godina i vitalnosti, učinili su neizvesnim lakoću (re)izbora aktuelnog nosioca funkcije (*incumbent*) što istorijski nije uspelo samo deseterici predsednika. Premda se još uvek ne pojavljuje relevantan „izazivač“ Bajdenovoj kandidaturi unutar Demokratske partije, u analizi su predstavljeni Merijen Vilijamson i Din Filips koji, za sada, samo testiraju spremnost demokrata da uskrate podršku aktuelnom predsedniku. Na drugoj strani, u republikanskom taboru, početna „gužva“ među onima koji pokušavaju da okrnje Trampovu natpolovičnu podršku Republikanske partije postaje sve izbrušenija sa Ronom Desantisom i Niki Hejli kao jednim vidljivim takmacima, uz Viveka Ramasvamija koji strpljivo čeka svoju priliku za podizanje rejtinga. Dok tekuća kampanja preta da nadmaši potrošenih 14 milijardi dolara, koliko je zabeleženo 2020. godine za predsedničke i kongresne izbore, građanima se prema istraživanjima javnog mnjenja kao „gotova stvar“ predviđa ponovljeno nadmetanje Donalda Trampa i Džozefa Bajdena.

Pogrešno je rano govoriti o konačnom ishodu unutarpartijskih nadmetanja, pogotovo ukoliko je takav stav zasnovan jedino na istraživanjima javnog mnjenja i istorijskim analogijama. Jednako toj obazrivosti je značajno pratiti celokupan proces od prvih predizbornih radnji unutar partija, pa sve do partijskih konvencija na kojima će biti obelodanjeni zvanični kandidati za predsednika. Otuda i naša odlučnost da u analizi predstavimo sve važne datume, počevši od prvog unutarstranačkog takmičenja u Ajovi, i čitaocima pružimo smernice za praćenje procesa do sastanka Elektorskog koledža 17. decembra 2024. godine. Skrupulozno smo analizirali „izbornu ponudu“ i svakog kandidata posmatrali kroz prizmu njihove kvalifikovanosti za obavljanje posla predsednika SAD, vrednosne orijentacije povodom ključnih pitanja prisutnih u američkom političkom diskursu i, na kraju, izgleda za partijsku nominaciju i/ili izbornu pobedu. Pregršt tema prisutnih u američkom javnom prostoru zamagljuje jasnu profilisanost kandidata. Međutim, svojevrsni konsenzus u vezi sa temama izbornih kampanja, makar od 2012. godine do danas može se svesti na pitanja ekonomije, zdravstvene nege, obrazovanja i imigracija te su ta pitanja obrađena na samom kraju analize.

KLJUČNI DATUMI

15. januar	Republikanski kokus u Ajovi (početak unutarpartijskih izbora)
Januar ¹	Prajmarisi u Nju Hempširu (obe partije)
3. februar	Demokratski prajmarisi u Južnoj Karolini ²
6. februar	Demokratski prajmarisi u Nevadi
8. februar	Republikanski kokusi u Nevadi i na Devičanskim Ostrvima
24. februar	Republikanski prajmarisi u Južnoj Karolini
27. februar	Prajmarisi u Mičigenu (obe partije)
2. mart	Republikanski kokusi u Ajdahu i Misuriju
3. mart	Republikanski prajmarisi u Distriktu Kolumbija
4. mart	Republikanski kokus u Severnoj Dakoti
5. mart	Super utorak ³
12. mart	Prajmarisi u Džordžiji, Misisipiju i Vašingtonu, demokratski prajmarisi na Severnim Marjanskim ostrvima, republikanski kokus na Havajima
19. mart	Prajmarisi u Arizoni, Ilinoisu, Kansasu, Ohaju i na Floridi (obe partije)
23. mart	Prajmarisi u Luizijani (obe partije), demokratski prajmarisi u Misuriju
2. april	Prajmarisi u Konektikatu, Delaveru, Njujorku, Viskonsinu, Rod Ajlendu (obe partije)
6. april	Demokratski kokus u Vajomingu
23. april	Prajmarisi u Pensilvaniji (obe partije)
28. april	Demokratski prajmarisi u Portoriku
7. maj	Prajmarisi u Indijani (obe partije)
14. maj	Prajmarisi u Merilendu, Zapadnoj Virdžiniji i Nebraski (obe partije)
21. maj	Prajmarisi u Kentakiju i Oregonu (obe partije)
25. maj	Demokratski kokus u Ajdahu
4. jun	Prajmarisi u Montani, Nju Džersiju, Novom Meksiku, Južnoj Dakoti (obe partije), demokratski prajmarisi u Distriktu Kolumbija
8. jun	Demokratski kokusi na Guamu i Devičanskim Ostrvima
15-18. jul	Republikanska nacionalna konvencija u Milvokiju
19-22. avgust	Demokratska nacionalna konvencija u Čikagu
Septembar- oktobar	Debate predsedničkih kandidata (3) i debata potpredsedničkih kandidata ⁴
5. novembar	Predsednički izbori
17. decembar	Sastanak Elektorskog koledža

Napomena: plavom bojom su označeni najvažniji datumi u izbornom kalendaru;

¹ Datum prajmarisa u Nju Hempširu još uvek nije određen u trenutku pisanja ovog teksta. Demokratska nacionalna konvencija je želela da bude u februaru, nakon Južne Karoline, ali Demokratska partija države Nju Hempšir je odlučila da se ogluši o to i da tradicionalno održi prve prajmarise u januaru (druga polovina).

² Ovo su prvi prajmarisi na kojima će učestvovati i Džozef Bajden, koji se nije prijavio za Nju Hempšir.

³ Prajmarisi u Alabami, Arkanzasu, Kaliforniji, Koloradu, Mejnu, Masačusetsu, Minesoti, Severnoj Karolini, Oklahomi, Tenesiju, Teksasu, Juti, Vermontu, Virdžiniji (obe partije), demokratski kokusi u Ajovi i Američkoj Samoi, republikanski kokus na Aljasci.

⁴ O tome kada će se debate održati (ako se održe) odlučuje Komisija nadležna za predsedničke debate (The Commission on Presidential Debates), uz saglasnost štabova oba kandidata (ili više kandidata, ako ima i predstavnika treće partije sa više od 15% podrške u javnosti).

KANDIDATI ZA DEMOKRATSKU NOMINACIJU⁵

Unutarstranački izbori u partiji koja daje predsednika u prvom mandatu, u najvećem broju slučajeva su puka formalnost. Kroz istoriju izbornog procesa u Sjedinjenim Državama, tek je jednom izabranom predsedniku, Frenklinu Pirsu (Franklin Pierce) (1853-1857), partija uskratila nominaciju i tek je šestoro američkih predsednika odbilo da zatraži drugi mandat.⁶ Godinu dana uoči izbora, čini se da će i put Džozefa Bajdena ka nominaciji teći prilično glatko. Sa nedavnim izlaskom Roberta F. Kenedija Mlađeg iz trke, od kandidata sa iole приметnim rejtingom u trci su ostali jedino Merijen Vilijamson, spisateljica i aktivistkinja iz Kalifornije i Din Filips, član predstavničkog doma SAD iz Minesote koji je krajem oktobra objavio svoju kandidaturu. Iako se veruje da bi do kraja godine još pojedine demokrate mogle da ozvaniče ulazak u trku, među njima i senator iz Zapadne Virdžinije Džoi Mančin, stiče se utisak da niko od njih ne bi mogao značajnije da ugrozi Bajdena. Štaviše, gotovo sve viđenije demokrate koje bi mogle imati značajnijeg uticaja na tok trke (Pit Butidžič, Hilari Klinton, Elizabet Voren, Gevin Njusom, Mišel Obama, i drugi), odbile su mogućnost kandidature.

Ipak, iako se Džozef Bajden neće suočavati sa nizom ozbiljnih prepreka u unutarstranačkoj trci, njegovu potencijalnu nominaciju neće pratiti ni preterana euforija među pristalicama Demokratske partije. Posle pobeđe na predsedničkim izborima, očekivalo se da će Skrenton Džoi⁷ biti tranzicioni predsednik, čovek koji će svojim iskustvom i autoritetom pomoći da se očuvanja američka demokratija i obnove ključne institucije u državi, a onda prepustiti kormilo. Njegovo učešće u predsedničkoj trci 2024. godini nije bilo ni željeno ni očekivano, te je Bajdenova objava od 25. aprila 2023. godine o ulasku u četvrtu po redu predsedničku kampanju⁸ dočekana sa podozrenjem. Iako demokrate strahuju zbog Bajdenovih godina, vitalnosti i sposobnosti da iznese dugu i zahtevnu predsedničku trku, najviše razloga za bojazan daje nizak rejting aktuelnog predsednika. Računajući prvi mandat svih predsednika posle Drugog svetskog rata, jedino je Džimi Karter imao lošiji rejting u 1012. danu mandata.⁹ Iz navedenih razloga će za demokrate izborna 2024. godina biti znatno turbulentnija nego 1996. ili 2012, kada su im predsednički kandidati živeli na Aveniji Pensilvanija 1600.

5 Analiza kandidata za predsedničku nominaciju i tema u kampanji deo je šireg istraživanja čije su delove autori ove analize objavili i u Vodiču za praćenje američkih izbora 2024. godine.

6 Reč je o sledećim predsednicima: Džeјms Polk, Džeјms Bjukenan, Raderford Heјz, Kalvin Kulidž, Hari Truman (odustao od trke za nominaciju posle poraza na prajmarisima u Nju Hempširu) i Lindon Džonson (odneo tesnu pobeđu na prajmarisima u Nju Hempširu, ali je zbog kandidare Roberta F. Kenedija i osećaja da ga je partija napustila, odustao od trke). Dodatno, Teodor Ruzvelt je odbio da zatraži nominaciju 1908. godine, ali je četiri godine kasnije učestvovao na predsedničkim izborima kao kandidat treće partije.

7 Reč je o nadimku koji Džozef Bajden ponosno nosi. Aktuelni predsednik SAD često ističe da je rođen u Skrentonu (Pensilvanija), otuda prva reč u nadimku. Međutim, nadimak i ima i dublje značenje, jer simbolizuje Bajdenovu povezanost sa svakim građaninom SAD, a posebno „plavim okovratnicima“.

8 Prve dve Bajdenove kandidature bile su kratkog daha. Najpre se u kampanji za demokratsku nominaciju 1988. godine, usled sumnji za plagijarizam, povukao par meseci pre otpočinjanja „prajmarisa“. Dve decenije kasnije je otišao nekoliko koraka dalje. Učestvovao je na kokusima u Ajovi, ali se posle razočaravajućih rezultata povukao iz trke. U trećem pokušaju, 2020. godine, izvojevao je i demokratsku nominaciju i pobeđu na izborima.

9 Navedini dan mandata je odabran, jer je to dan predaje rukopisa analize. Podaci navedeni prema nalazima portala www.fivethirtyeight.com.

Džozef Bajden (Joseph Robinette Biden, Jr.)

81 godina, predsednik SAD (2021-)

Kvalifikacije

Brojke i funkcije ne otkrivaju uvek sve, ali, u slučaju Džozefa Bajdena, nema sumnje da potvrđuju njegovu kvalifikovanost za predsedničku funkciju. Bajden je punih 36 godina bio član Senata Sjedinjenih Država iz Delavera (1973-2009), dok je 8 godina vršio potpredsedničku dužnost (2009-2017). Tokom godina službovanja imao je zapaženu ulogu u borbi protiv klimatskih promena, *de facto* rasne segregacije, kriminala, nasilja nad ženama, kao i za pristupačnu zdravstvenu negu i jačanje infrastrukture. U spoljnoj politici je, podjednako kao i u unutrašnjoj, imao značajnu ulogu: od pregovora o razoružanju sa Sovjetskim Savezom i kasnije Rusijom, preko Jugoslovenske krize, do vraćanja Latinske Amerike u fokus diplomatije SAD. Dodatno, tokom decenija političke karijere postao je simbol traganja za dvopartijskim konsenzusom, što mu je u nemalo situacija pomoglo i tokom predsednikovanja. Bojazni koju ispoljavaju Amerikanci prema mogućem Bajdenovom drugom mandatu uglavnom nisu vezane za njegovo iskustvo i kompetentnost, već sposobnost da u devetoj deceniji i sa poljuljanim zdravstvenim stanjem uspešno obavlja predsedničke dužnosti.

Vrednosni kompas

Džozef Bajden je oduvek bio simbol umerenog demokrate i godinama je pripadao tom dominantnom krilu Demokratske partije. Njegovo glasanje u Senatu SAD potvrđuje ovakav stav: glasao je 69% liberalnije od ostatka Senata, a 50% konzervativnije od svojih demokratskih kolega. Bio je jedan on najglasnijih političara u borbi za životnu sredinu ili prava žena, dok je istovremeno devedesetih glasao za zakone čije su odredbe onemogućavale učešće homoseksualaca u vojsci ili zabranjivale federalnoj vladi priznavanje istopolnih brakova (*Defense of Marriage Act*). Vremenom je stavove o LGBTQAI+ zajednici korigovao, ali mu je tokom unutarstranačkih izbora 2020. godine često spočitavan deficit liberalnih vrednosti. Od stupanja na mesto predsednika, čini se, na unutrašnjem planu Bajden vodi ponešto progresivniju politiku nego što bi to umerenjaci među demokratama želeli. *Build Back Better* agenda, koja je jednim delom sprovedena, možda je i najilustrativniji primer Bajdenovog „skretanja ulevo“. Sa druge strane, u spoljnoj politici aktuelni predsednik vraća Ameriku na put tradicionalne politike iz vremena Baraka Obame, pa čak i Bila Klintonu, čime potvrđuje da se nije sasvim odao uticaju progresivnog krila demokrate.

Trenutno stanje i šanse za pobedu

Posle „ispadanja“ Džozefa F. Kenedija Mlađeg iz trke i činjenice da niko od viđenijih demokrate ne želi da uđe u nadmetanje sa Bajdenom i time naruši izbornu tradiciju i navuče na sebe beleg u slučaju republikanske pobeđe, aktuelnom predsedniku je u ovom trenutku čisto polje ka demokratskoj nominaciji.

Trenutno uživa oko 70% podrške demokratskih birača, dok je Merijen Vilijamson sa 6-8% gotovo bez ikakvih šansi za pobjedu.¹⁰ Ukoliko se ne valja neki „crni labud“ iza horizonta, Bajdenu je demokratska nominacija zagarantovana. Ipak, istinski izazovi 46. predsjednika SAD bi sačekali u nacionalnom nadmetanju. Prema agregaciji anketa koju je izvršio *RealClearPolitics*, Bajden je u podređenom položaju i odnosu na Donalda Trampa i u potencijalnom nadmetanju sa Niki Hejli. Dodatno, najveći deo građana SAD smatra da se američka ekonomija i država ne kreću u dobrom pravcu. Do 5. novembra 2024. godine je ostalo puno vremena, u stalno promenljivom kontekstu američkih izbora i previše da bi se dala nedvosmislena prognoza, ali postojeći trendovi više podsećaju na 2016. nego na 2020. godinu.

Merijen Vilijamson (Marianne Williamson)

71 godina, spisateljica

Kvalifikacije

Merijen Vilijamson je spisateljica, *New Age Guru* i poznato lice u društvenom životu Sjedinjenih Država. Njene knjige su bestseleri, njeni motivacioni govori se prepričavaju, njen odnos sa Oprom Vinfri privlačio je pažnju američke javnosti, ali je njeno političko iskustvo gotovo nepostojeće. Od elemenata iz biografije koji bi se očekivali kod predsjedničkih kandidata, kao što su političke funkcije, vojna ili javna služba, Vilijamson nema ama baš ništa. Naravno, Trampova pobjeda 2016. godine pokazuje da navedeni kriterijumi nisu preduslov, ali i 45. predsjednik SAD je izuzetak u američkoj političkoj istoriji, a ne pravilo. Vilijamson je dva puta trčala izborne trke: prvi put 2014. godine, kao nezavisni kandidat, za mesto u Predstavničkom domu SAD (33. distrikt, Kalifornija) kada je zauzela četvrto mesto od osamnaest kandidata i drugi put 2020. godine, kada je pokušala da izbori predsjedničku nominaciju Demokratske partije, ali je zbog neznatne podrške odustala i pre prvih nadmetanja u prajmarisima.

Vrednosni kompas

Tri su osnovne karakteristike društveno-političkog delovanja Merijen Vilijamson: progresivne ideje, utopistički stavovi i anti-sistemske politike. Često ističe da su joj najveći imperativi za kandidaturu korporativna pohlepa i sa njom povezana rastuća nejednakost u primanjima, dok američku ekonomiju naziva „tiranskim ekonomskim poretkom“.¹¹ Već decenijama baštini ideje pacifizma, te je svojevremeno smatrala da u Americi treba uvesti Departman mira koji bi se podjednako starao o unutrašnjoj i spoljnoj politici SAD. Stavovi Vilijamson često su ignorantni prema kontekstu i prelaze u političku naivu. Na primer, tvrdi da problemi siromaštva, klimatskih promena ili imigracije mogu biti rešeni ukoliko ih posmatramo kroz prizmu ljubavi. Za Vilijamsonovu je ulazak u trku slanje poruke da je status quo neodrživ i da ceo sistem, koji je po njenim tvrdnjama ništa drugo do legalizovano podmićivanje, mora da se menja.

¹⁰ Podaci preuzeti sa portala *RealClearPolitics*, dostupno na:

https://www.realclearpolitics.com/epolls/2024/president/us/24_democratic_presidential_nomination-8171.html

¹¹ James M. Lindsay, Meet Marianne Williamson, Democratic Presidential Candidate, Council on Foreign Relations, dostupno na:

<https://www.cfr.org/blog/meet-marianne-williamson-democratic-presidential-candidate-0>

Trenutno stanje i šanse za pobjedu

Prema istraživanjima javnog mnjenja s početka novembra, Vilijamson uživa između 6% i 8% podrške demokratskih birača. Čak i u slučaju Bajdenovog napuštanja trke za nominaciju, Vilijamson ne bi imala značajne šanse za uspeh. Podrška koju uživa zasnovana je pre na njenoj harizmi i činjenici da jedan deo birača bira bilo koga osim Bajdena, nego na političkim idejama, te je samim tim mogućnost njenog političkog rasta prilično limitirana. Zaista, potrebno je i više od čuda da Merijen Vilijamson osvoji demokratsku nominaciju.

Din Filips (Dean Phillips) 54 godine, Kongresmen (2019-)

Kvalifikacije

Din Filips je za širu javnost relativno nepoznata politička figura. Predstavlja 3. kongresni distrikt Minesote u Predstavničkom domu SAD od 2019. godine. Kada je 2018. odneo pobjedu na izborima, postao je prvi demokratski kongresmen koji dobio više glasova od republikanskog protivkandidata u ovom distriktu još od 1958. godine. Njegovo glasanje u Predstavničkom domu bilo je u potpunosti na liniji politika koje su dolazile iz Bele kuće. Dodatno, i danas daje afirmativne izjave o predsedniku Bajdenu. Otuda je njegov ulazak u trku za demokratsku predsedničku nominaciju predstavljao ogromno iznenađenje. Večni optimista, kako sebe Filips određuje i Đelato tajkun (*Gellato taycoon*), kako ga je nazvao magazin Politico, je dobrog obrazovanja (diplomirao na Braun Univerzitetu i završio MBA na Univerzitetu Minesota) i biznismen po prirodi. Potiče iz imućne porodice koja u vlasništvu ima kompaniju za proizvodnju i trgovinu alkoholnim pićima, kao i udeo u firmi za prodaju sladoleda – Talenti. Kampanja u vozilu koje prodaje sladoled postala je Filipsov zaštitni znak. Pre ulaska u politiku Din Filips je u obe firme bio glavni izvršni direktor.

Vrednosni kompas

U pogledu vrednosti koje baštini, Din Filips je „Bajden naše mladosti“. Tipičan je predstavnik umerenog krila Demokratske partije. Politico ga određuje kao društveno inkluzivnog, nalik demokratskim progresivcima i fiskalno odgovornog, nalik umerenim republikancima.¹² Zalaže se za snižavanje troškova zdravstvene nege, jednako plaćanje za iste poslove žena i muškaraca, pravo žena na izbor u pogledu abortusa i zabranu jurišnog oružja. Zgražavao se nad Trampovom migrantskom politikom i smatra da SAD treba da budu lider u adresiranju klimatskih promena, što ga približava progresivnom krilu demokrata.¹³ Sa druge strane, zalaganje za fiskalnu disciplinu i odgovornost, velika podrška veteranima i iskazivanje otpora prema komitetima za političko delovanje (PAC), približava ga republikancima. Otuda i ne čudi da

¹² Ian Ward, 55 Things You Need to Know about Dean Phillips, Politico, dostupno na: <https://www.politico.com/news/magazine/2023/10/27/55-things-to-know-dean-phillips-00123600>
¹³ Više o stavovima Dina Filipisa na: <https://phillipsforcongress.org/dean-phillips/priorities/>

je Din Filips prijatelj velikog broja „crvenih“, član dvopartijskog Kokusa za rešavanje problema (Problem Solvers Caucus) i kopodnosilac velikog broja dvopartijskih inicijativa. Iako je član Komiteta za spoljne poslove Predstavničkog doma, njegova spoljnopolitička stremljenja nisu naročito upečatljiva. Izuzetak je stav povodom sukoba Izraela i Hamasa kada je, iako pripada jevrejskoj zajednici, istakao da se treba vratiti dvodržavnom rešenju i izbegavati crno-bele sudove.

Trenutno stanje i šanse za pobedu

Pripadnost umerenom krilu partije, sklonost ka saradnji sa republikancima, stav da je Bajden dao neizmeran doprinos Americi, pa i stoprocentna podrška predsednikovim politikama u Kongresu, sve to spaja Dina Filipa i 46. predsednika SAD. Zato je i pitanje otkuda kongresmen iz Minesote kao protivkandidat Bajdenu prepravilo novinske naslove. Razloge svoje kandidature sažeo u je dva pravca: prvo, uprkos dostignućima aktuelnog predsednika, veruje da je vreme za novu generaciju lidera i drugo, smatra da postoji ogroman rizik Bajdenovog poraza na predsedničkim izborima 2024. godine. Filipsove šanse za pobedu su vrlo male. Čini se da će mu biti vrlo teško da privuče Sandersove progresivce, a da se sa Bajdenom nadmeće za istu publiku. Istraživanja sprovedena krajem oktobra i početkom novembra mu daju od 4% do 6% podrške,¹⁴ ali će popularnost njegove kampanje ozbiljnije moći da se meri tek za nekoliko meseci.

¹⁴ Videti na: <https://projects.fivethirtyeight.com/polls/president-primary-d/>

KANDIDATI ZA REPUBLIKANSKU NOMINACIJU

Proces unutarpartijskog nadmetanja za nominaciju predsedničkog kandidata Republikanske partije koji će izaći na megdan demokraciji 5. novembra 2024. godine prate osobenosti koje se ne susreću često u američkoj političkoj istoriji. Premda se nalaze u poziciji „izazivača“ aktuelnom predsedniku koji pripada Demokratskoj partiji, Džozefu Bajdenu, kandidati republikanaca koji su do sada formalno istakli svoje ambicije se prema svim relevantnim merenjima rejtinga, uticaja i šansi za nominaciju nalaze u izrazito podređenom položaju u odnosu na bivšeg predsednika i aktuelnog „borca za nominaciju“, Donalda Trampa (Donald John Trump). Preimućstvo sa kojim Tramp raspolaže u istraživanjima javnog mnjenja, a koje ga neretko krase i sa čitavih 50 procentnih poena iznad prvog pratioca,¹⁵ preudicira izvestan ishod unutarstranačkih izbora koji će se obnarodovati na partijskoj konvenciji zakazanoj za jul 2024. godine u Milvokiju, Viskonsin. Činjenica je da se takvom rejtingu, osim svega nekoliko istorijskih izuzetaka,¹⁶ može nadati isključivo aktuelni predsednik koji odlučuje da se ponovo kandiduje. Inercija američkog političkog procesa je, ipak, primenjiva i na „opozicionog“ kandidata kada analiziramo kontekst predsedničkih izbora 2024.

Izvesnost ishoda je, međutim, sasvim prividna. Osim što je preostalo još gotovo 360 dana do dana opštih izbora, proces unutarpartijskog nadmetanja republikanaca prate, i pratiće, još niz neubičajenih okolnosti. Američka javnost se svakodnevno suočava sa preispitivanjem legata Trampovog predsedničkog mandata (2017-2021) koji se, osim sa neprekidnim pozivanjem na političku i moralnu odgovornost, suočava i sa pravnim procesima, što na državnom, što na saveznom nivou. Nisu retki glasovi koji se pozivaju na 14. amandman Ustava SAD u nameri da ospore Trampovo pravo na kandidaturu,¹⁷ baš kao ni tvrdokorni „trampisti“ kojima su napadi na bivšeg predsednika prilika za dodatno učvršćivanje podrške za nominaciju. Sveukupno, polarizacija američkog društva koja postaje opštepoznata karakteristika i neumitni pratilac političkih procesa, može se kao snažan faktor preliti i na izbore unutar Republikanske partije. Otuda i ne tako bezrazložna dilema postavljena pred republikance: „Tramp vs. Anti-Tramp“. Rekli bismo, uz širok dijapazon kandidata koji se nalaze u „sivoj zoni“ između Trampovih istomišljenika i oštih takmaca i upadljivo odsustvo „čuvara neokonzervativizma“ poput Džona Mekejnja ili Mita Romnija, za koje se veruje da su bili bliski takvim političkim stavovima.

Trampovo negiranje izbornih rezultata 2020. godine svrstava ga u red kandidata koji se ponašaju kao oni koji u izbornu trku ulaze kao aktuelni nosioci funkcije (*incumbent*). Otuda njegovo odsustvo sa svih do sada održanih unutarstranačkih debata i retoričko omalovažavanje političke relevantnosti svih deklariranih protivkandidata. Premda se u toj grupi nalaze politički činioци slični Trampu, poput guvernera Floride, Rona Desantisa, njegovi nekadašnji saradnici Kris Kristi, Niki Hejli, lica čiji portfolio i stil vođenja kampanje nastoje da oponašaju Trampov put ka pobjedi 2016. godine, poput Viveka Ramasvamija ili iskusni političari i nosioci važnih funkcija kao što je Ejsa Hačinson, Tramp ih vidi kao efemerne pojave čiji će se politički rejting vremenom još više krnčiti i ostaviti čitav republikanski politički prostor samom Trampu.

¹⁵ Navedeno prema podacima sa portala RealClearPolitics, dostupno na:

https://www.realclearpolitics.com/epolls/2024/president/us/2024_republican_presidential_nomination-7548.html

¹⁶ Sličan slučaj je zabeležen 1980. godine kada je Ronald Regan od samog početka stekao ogromnu prednost prema istraživanjima u odnosu na protivkandidate u Republikanskoj partiji. Videti:

<https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1979/06/23/early-poll-shows-reagan-far-in-lead/9b65c1c7-98f3-45d2-9dff-d4d888656588/>

¹⁷ Sekcija 3 ovog Amandmana predviđa zabranu kandidovanja na bilo koju civilnu ili vojnu funkciju licima koja su bila uključena u pobunu ili ustanak protiv poretka uspostavljenog Ustavom SAD. Videti na: <https://www.law.cornell.edu/constitution/amendmentxiv>

Donald Tramp (Donald J. Trump)

77 godina, predsednik SAD (2017-2021)

Kvalifikacije

Predvodnik dosadašnjeg toka unutarpartijskog nadmetanja, premda još uvek nije direktno sučeljavao stavove sa ostalim kandidatima. Legat Trampovog delovanja kao predsednika (2017-2021) svrstava ga u političke ličnosti neuhvatljive pravilnoj politikološkoj analizi. S obzirom da je funkciju predsednika SAD obavljao bez prethodnog političkog iskustva, njegova kvalifikovanost za novu nominaciju zasnovana je isključivo na delovanju u tom periodu. Ostaće upamćen kao predsednik protiv koga je dva puta u jednom mandatu vođen postupak opoziva (*impeachment*) i kao jedan od svega 10 „poraženih“ predsednika u dosadašnjoj istoriji koji nisu uspeali da obezbede sebi i drugi predsednički mandat zaredom. Tragajući za istorijskim pandanom njegove političke sudbine koja mu je onemogućila ponovni izbor novembra 2020. godine, ali i dala ambiciju da se ponovo kandiduje vraćamo se u drugu polovinu 19. veka, kada je Gruver Klivlend, kao 22. predsednik SAD izgubio izbore nakon svog prvog mandata (1885-1889). Međutim, takmac koji je uspeo da ga pobedi u izbornom procesu 1888. godine, Bendžamin Herison, izgubio je u „ponovljenom“ nadmetanju 4 godine kasnije i omogućio Klivlendu da pored njegovog imena stoji 22. i 24. predsednik SAD. To je svakako nešto čemu se i Tramp nada ukoliko uspešno obezbedi nominaciju Republikanske partije.

Vrednosni kompas

Kao predsednik SAD zaoštrio je ekonomsko nadmetanje sa NR Kinom. Polagao je mnogo nade u svoju sposobnost ličnog pregovaranja zasnovanog na transakcionizmu, bez mnogo osvrtnja na kontinuitet američke spoljne politike. Pokušavao je da ličnim odnosima sa Vladimirom Putinom relaksira odnose sa Ruskom Federacijom, susretima sa Kim Džong Unom da umiri neprijatelja sa Korejskog poluostrva, a napuštanjem Iranskog nuklearnog dogovora, Pariskog klimatskog sporazuma raskine sa vrednovanjem multilateralizma na čemu se umnogome zasnivala spoljna politika Baraka Obame. U odnose sa saveznicima na evropskom kontinentu je, čestim pridikama da se previše oslanjaju na SAD, umeo da unosi tenziju atipičnu za transatlantsko partnerstvo. Na toj liniji se nalaze i njegovi stavovi u vezi sa Ratom u Ukrajini, s obzirom da je delimično suzdržan u pogledu dalje pomoći ukrajinskim snagama i podršci aktuelnom pristupu američke administracije. Međutim, kada je reč o Izraelu, njegova podrška izraelskim snagama u ratu protiv Hamasa je nepodeljena. Negiranje naučnih rezultata u vezi sa klimatskim promenama svrstava ga u red najžešćih pobornika proizvodnje fosilnih goriva, a činjenica da je preko 100 zakonskih rešenja u vezi sa očuvanjem životne sredine vratio na ponovno razmatranje samo potvrđuje ovu tezu.¹⁸ U ekonomskoj politici je zastupao smanjenje poreza i protekcionističke mere, i sa tim u vezi ga možemo posmatrati u svetlu bazičnih ideja Republikanske partije dopunjenih njemu svojstvenim populizmom. Baš kao i povodom žustrih stavova o migracijama u SAD, podršci izgradnji zida prema Meksiku ili obećanjima da neće smanjivati izdatke opredeljenje za socijalnu i zdravstvenu zaštitu.

¹⁸ Nadja Popovich, Livia Albeck-Ripka and Kendra Pierre-Louis, The Trump Administration Rolled Back More Than 100 Environmental Rules. Here's the Full List, New York Times, Jan. 20, 2021, dostupno na: <https://www.nytimes.com/interactive/2020/climate/trump-environment-rollbacks-list.html>

Trenutno stanje i šanse za pobjedu

Donald Trump se u ovom trenutku (novembar 2023. godine) suočava sa 4 sudska procesa u kojima je sadržano preko 90 različitih optužbi. Imajući u vidu da se od trenutka inauguracije 2017. godine borio sa optužbama i pozivima na političku, moralnu i pravnu odgovornost, odaje se utisak da mu ni ovi sudski procesi nisu „stran“ teren za sprovođenje sopstvenih političkih ideja. Pokušaj relativizacije svih optužbi, njihovo svrstavanje u red političkog progona i „lova na veštice“ omogućavaju mu, prema rezultatima istraživanja javnog mnjenja, konsolidaciju biračkog tela i unutarpartijske podrške. Stabilna natpolovična podrška republikanskih birača za nominaciju nije posustajala nijednog trenutka od proglašenja kandidature. Ona mu je omogućila da iz uloge „političke žrtve“ preraste u ranog i sigurnog predvodnika unutarpartijske trke za nominaciju. Takva pozicija ga je do sada čuvala i od napada deklariranih takmaca, uključujući i njihove nastupe na partijskim debatama ili mitinzima pred svojim pristalicama. Svaki pokušaj retoričke osude Trampa nailazio je na neodobravanje republikanskih pristalica. Prema agregaciji istraživanja javnog mnjenja koju vrši ugledni portal *RealClearPolitics* Trump u odnosu na drugoplasiranog Rona Desantis vodi sa 43,5%¹⁹ što mu daje dovoljan podstrek da se ne obazire na protivkandidate unutar partije, što i čini neučestvovanjem u partijskim debatama, i svu energiju čuva za kandidata Demokratske partije. To je i dokazao proklamovanjem Agende 47, aludirajući na postavljene ciljeve u svojstvu 47. predsednika SAD.

Ron Desantis (Ron DeSantis)

44 godine, guverner Floride (2018-), Kongresmen (2013-2018)

Kvalifikacije

Rođen u radničkoj porodici na Floridi, diplomac Jejl Univerziteta (Yale University) i Harvard pravne škole (Harvard Law School), službenik američke mornarice pre prvog političkog angažmana 2012. godine, Ron Desantis predstavlja nešto najbliže ideal tipu kandidata za predsednika SAD. Uspešno obavljanje funkcije guvernera Floride (2018-2022) donelo mu je rast poverenja stanovnika ove savezne države te je sa preko 20 procentnih poena sebi obezbedio drugi mandat 2022. godine. S obzirom da je Florida tradicionalno (bila) država u kojoj se lome koplja predsedničkih kandidata i u uskoj margini obezbeđuju elektorski glasovi, jasno je sa kakvim samopouzdanjem Desantis ulazi u unutarstranačko nadmetanje i zvanično u maju 2023. U javnosti je neretko prepoznat kao „Trump, manje sklon skandalima“, a tokom svog mandata u Predstavničkom domu (2013-2018) bio je na prvoj liniji Trampove odbrane kada je to bilo potrebno. Bio je jedan od suosnivača Kokusa za slobodu (Freedom Caucus 2015) u Predstavničkom domu, sklonom baštinjenju nešto žustrijih, izrazito konzervativnih desnih ideja političkog spektra. Mediji su ga nakon dominantnog izbornog rezultata 2022. godine već videli za predvodnika Republikanske partije na predsedničkim izborima 2024. ali su ga Trampova popularnost i nešto slabiji početak kampanje pozicionirali na (za sada) drugo mesto, daleko iza Donalda Trampa i za nijansu ispred Niki Hejli.

¹⁹ RealClearPolitics, dostupno na: https://www.realclearpolitics.com/epolls/2024/president/us/2024_republican_presidential_nomination-7548.html

Vrednosni kompas

U žižu javnosti dospeo je kao guverner savezne države u kojoj je tokom Kovid 19 pandemije (2020) upravljao oživljavanjem ekonomskih aktivnosti, vakcinacijom, otvaranjem škola na, kako je ocenjeno, veoma uspešan način. Premda je bio sklon proširivanju izvršnih ovlašćenja, to mu nije uzeto za zlo prilikom (re)izbora 2022. Na Desantisu se gleda kao na republikanca koji čuva konzervativne vrednosti, na političkom spektru je u dosadašnjem delovanju sebe pozicionirao nešto više udesno, a o svim pitanjima koja se nalaze na agendi kandidata za nominaciju i koja „odlučuju“ izbore najviše liči na „trampistu“. Pruža snažnu podršku Izraelu povodom rata u Gazi, kao guverner je već pokazao kako bi se ekonomski obračunavao sa Kinom u slučaju da postane predsednik, a imigraciona politika mu je, makar retorički, još žustrija u odnosu na ono čemu smo svedočili u vreme Trampove administracije. Jedini politički „razdor“ dvojice kandidata možemo pronaći u stavovima povodom prava na abortus. Pravno rešenje usvojeno na Floridi (*6 weeks ban*), Tramp često kritikuje. Međutim, u odsustvu Trampove jasne političke pozicije o ovom pitanju stav o datom sukobljavanju se može relativizovati. Na drugoj strani, Desantis je u kritici Donalda Trampa dosta blag, naročito u pogledu komentarisanja sudskih procesa koji se protiv njega vode. Na liniji osnovne republikanske argumentacije, i on je stava da je reč o politizaciji pravosuđa. Na kraju, ostaje da se vidi do kraja kampanje da li će se Desantis pozicionirati ubedljivije od dosadašnje slike „bledog Trampa“ i uspeti u nameri da strategijom „korak po korak“ već na prvim unutarstranačkim izborima demantuje nalaze istraživanja javnog mnjenja.

Trenutno stanje i šanse za pobedu

Na tom putu mu svojski pomaže činjenica da ga je podržala guvernerka Ajove, savezne države u kojoj će se održati prvo unutarstranačko nadmetanje 15. januara 2024. godine. Međutim, skorašnja istorija nas uči tome da kandidat koji pobedi u Ajovi, po pravilu, ne osvoji nužno i u konačnici nominaciju partije.²⁰ Ron Desantis je u istraživanjima javnog mnjenja uglavnom „dvocifren“ ali već odavno ne može da računa ni u najoptimističnijim scenarijima na podršku od preko 20%. Uglavnom se kreće u opsegu od 11% do 18% prema već citiranim agregacijama nacionalnih istraživanja *RealClearPolitics* što je nedovoljno za status ozbiljnog izazivača Donaldu Trampu. Čak su ga i njegovi nastupi na dosadašnjim unutarstranačkim debatama pozicionirali iza Niki Hejli koja u poslednjim nedeljama pretila da ga sustigne. Nesumnjivo da će nastojati da „preslika“ model Floride na federalni nivo, s obzirom da je 2022. godine izvojevao pobedu u čak 62 od ukupno 67 okruga. Kuriozitet je da je uspeo da drastično preokrene rezultate koje je, na primer, Hilari Klinton ostvarila 2016. godine kada je u pojedinim okruzima Floride trijumfovala sa 30% prednosti u odnosu na Trampa. Ono što nije uspelo Trampu 2016, Desantis je sasvim sigurno učinio: Florida je pod njegovom upravom postala „crvena“. Za stranačku nominaciju, ipak, moraće da učini nešto više od dosadašnjih kadrovskih promena u timu za kampanju.

²⁰ Videti više u: Monika McDermott, Iowa's bad track record for picking GOP winners, CBS News, January, 3 2012, dostupno na: <https://www.cbsnews.com/news/iowas-bad-track-record-for-picking-gop-winners/>, pristupljeno: 10.11.2023.

Niki Hejli (Nikki Haley)

51 godina, bivša guvernerka Južne Karoline (2011-2017),
ambasadorka SAD pri UN (2017-2018)

Kvalifikacije

Sudeći po godinama provedenim na raznovrsnim političkim funkcijama, Niki Hejli se svrstava među najiskusnije kandidate za republikansku nominaciju. Počevši od 2005. godine i služenja u Predstavničkom domu Južne Karoline, preko 6 godina na poziciji guvernera iste savezne države i dvogodišnjeg mandata u svojstvu ambasadorke SAD pri Ujedinjenim nacijama, Hejli, diplomac Klemson univerziteta, pred birače izlazi sa jasnim legatom na osnovu koga se može formirati mišljenje o njoj. Kao jedina kandidatkinja na unutarstranačkim izborima Republikanske partije i zahvaljujući svom indijsko-američkom poreklu, samim činom isticanja kandidature u februaru 2023. godine skreće pažnju javnosti na sebe. Osim što je istraživanja javnog mnjenja prepoznaju kao kandidatkinju čija se relevantnost kotira odmah iza suparništva Tramp - Desantis, ona je i neformalni pobednik svih do sada održanih republikanskih debata. Tokom kampanje 2016. godine svesrdno je podržavala Marka Rubia, a potom, nakon njegovog odustajanja i Teda Kruza, što nije smetalo Trampovoj sujeti da je 2017. godine, ipak, imenuje za ambasadorku pri UN. Tim „teretom“ Trampove saradnice Hejli za sada upravlja umešno: kombinujući uzdržanost i blago revidiranje ranije saopštenih (oštrijih) stavova. Zahvaljujući svom iskustvu u zakonodavnoj i izvršnoj grani vlasti, dopunjenim spoljnopolitičkim angažmanom i činjenicom da je glasanje u Južnoj Karolini, njenoj bazi, planirano u februaru, nameće se kao kandidatkinja koja može u ranoj fazi unutarstranačkih izbora da se pozicionira kao ozbiljan takmac (za sada) neprikosnovenom Trampu.

Vrednosni kompas

Na trenutke, umereni republikanac. Dominantno, konzervativac sa primesama „oživljavanja“ neokonsa²¹ starog kova. Sve to je oličeno u pozivu za podršku „novoj generaciji predvodnika“ koja će insistirati na fiskalnoj odgovornosti i bezbednosti granica. Niki Hejli priznaje da je čovek negativni uzročnik klimatskim promenama, ali se itekako suzdržava od otvorene podrške vladinim merama za ograničenja kritičnih ekonomskih aktivnosti u svrhu zaštite životne sredine. Bila je (makar deklarativna) potpora Lindziju Grejemu (Lindsey Graham) kao predlagaču ograničenja prava na abortus posle 15. nedelje (*15 weeks ban*) trudnoće na federalnom nivou, ali se u kampanji pokazala kao glavni zagovornik izgradnje konsenzusa kojim se ne bi nužno govorilo o nedeljama, već o savesti, kontracepciji, usvajanju i ostalim pozitivnim aspektima *pro-life* izbora. Nisu retki „jastrebovski“ nastupi kada se govori o Iranu ili Kini, međutim, nedovoljno da bi se opravdala pridika Ramasvamija tokom treće debate o Hejli kao Diku Čejniju sa visokim potpeticama.²² U svojoj kritici Bajdenovog pristupa Ratu u Ukrajini ume da bude žustra, ali bez jasne alternative šta bi trebalo drugačije uraditi, dok je podrška Izraelu od početka rata u Gazi bezrezervna. U ekonomskim pitanjima se jasno profilira u svom nastojanju da uskrati socijalna

21 Ovaj izraz se uobičajio u javnom diskursu za deo Republikanske partije koji baštini ideje neokonzervativizma, a za koji se veruje da je posle mandata Džordža Buša Mlađeg i, naročito Dika Čejnija kao potpredsednika, išezao za glavne scene i da se može u primesama naći u, na primer, delovanju Lindzija Grejema, republikanskog senatora iz Južne Karoline.

22 Republican presidential debate: Vivek Ramaswamy calls Nikki Haley 'Dick Cheney in three-inch heels', Daily Mail, 9 November, 2023, dostupno na: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-12727145/Republican-presidential-debate-Ron-DeSantis-Nikki-Haley-stage-Miami-showdown.html>, pristupljeno: 10.11.2023.

davanja, naročito kritikujući mere usvojene u vreme oporavka od Kovid krize i latentno targetirajući Trampa.

Trenutno stanje i šanse za pobedu

„Donald Tramp je bio pravi predsednik u pravo vreme, ali ne mislim da bi sada bio dobar predsednik“, rekla je Hejli tokom treće debate u Majamiju, Florida. Umešno izbegava bilo kakvu oštru kritiku Trampovog legata, delom jer je i sama bila na diplomatskoj funkciji u to vreme, a možda i ne želeći da naljuti tvrdo jezgro trampista. Bez njihove makar i delimične podrške teško da bilo ko može da se nada republikanskoj nominaciji. Međutim, u analizi šansi za pobedu bi svakako valjalo uzeti u obzir činjenicu da žene čine gotovo polovinu republikanskog elektorata. Ne manje važna je i činjenica da je prema relevantnim analizama apsolutni pobednik svih do sada održanih untopartijskih debata. To je, očigledno, prepoznato i među biračima s obzirom da joj je rejting u istraživanjima javnog mnjenja u porastu. Premda je prema najnovijoj agregaciji istraživanja koju vrši portal *RealClearPolitics* na svega 9%,²³ trend rasta stvara utisak da će nakon formalnog početka izbornog procesa u januaru 2024. godine imati kapacitet da se ozbiljnije uključi u trku. U mislima republikanskih glasača je, verovatno, i rezultat istraživanja koji nedvosmisleno utvrđuje da su u potencijalnom nadmetanju Hejli i Bajdena izgledi za pobedu Niki Hejli veći nego da tu borbu vode Tramp ili Desantis.²⁴

Vivek Ramasvami (Vivek Ramaswamy)

38 godina, preduzetnik u oblasti biotehnologija

Kvalifikacije

Novajlija na republikanskoj sceni koji pokušava da, oslobođen negativnog političkog nasleđa, postane prijemčiv što širem krugu ljudi heterogene Republikanske partije. S obzirom da za sebe govori da je „prvi milenijalac koji se kandiduje u okviru Republikanske partije“, jasno je da su mu mladi prioritarna ciljna grupa. Sa jedne strane, „imitacijom“ Trampa iz 2015. godine testira konsolidovanost partije i predvidivost ponašanja birača. Zbog odsustva prethodnog političkog angažmana, opstaje kao neuhvatljiv pravilnoj proceni istraživača javnog mnjenja. Na drugoj strani, artikuliše ideje koje sasvim sigurno kreiraju sliku nove političke pojave koja je, može se reći, „populistički konglomerat“ svega što se može naći na širokom dijapazonu republikanaca. Slično Desantisu, Ramasvami je diplomac Harvarda (Harvard University) i Jejla (Yale University). Potomak je indijskih imigranata, što mu daje dozu sličnosti sa Niki Hejli. Međutim, kada je reč o političkim stavovima, to ga svrstava uz Trampa na takav način da se dovodi u pitanje potencijalno rivalstvo među njima. Čak je i eksplicitno obećao da će pomilovati Trampa povodom svih optužbi u slučaju da postane predsednik, i ukoliko se desi da Tramp bude osuđen.²⁵

²³ RealClearPolitics, dostupno na: https://www.realclearpolitics.com/epolls/2024/president/us/2024_republican_presidential_nomination-7548.html

²⁴ Hejli bi u potencijalnom nadmetanju sa Bajdenom, prema agregaciji rezultata nekoliko nacionalnih istraživanja bila u prednosti od 2,7%. Navedeno prema: RealClearPolitics, dostupno na: https://www.realclearpolitics.com/epolls/2024/president/us/general_election_haley_vs_biden-8127.html

²⁵ Miranda Nazzaro, Ramaswamy reiterates vow to pardon Trump 'on day one' as legal troubles stack up, The Hill, 19.8.2023, dostupno na: <https://thehill.com/homenews/campaign/4160057-ramaswamy-reiterates-vow-to-pardon-trump-on-day-one/>

Vrednosni kompas

Ramasvamijevo delovanje u ekonomskom sektoru umnogome određuje njegove političke stavove. S obzirom da je 2021. godine osnovao firmu koja zvanično odbacuje svaku poslovnu odgovornost u pogledu zaštite životne sredine, jasno je da se i u političkom delovanju protivi bilo kakvom umanjenju emisije ugljen dioksida smatrajući da takva politika ruši temelje američkom energetsom sektoru. Proklamovao je neke od najoštrijih političkih stavova povodom imigracija, prema nekim ocenama, pravno neutemeljeno obećavajući protivno 14. Amandmanu da će deportovati čak i decu koja su rođena na tlu SAD u porodici roditelja koji nemaju legalan boravak u Americi. Protivi se federalnom ograničenju abortusa, ali podržava zabranu nakon 6. nedelje na nivou saveznih država. Stavovi koje iznosi u pogledu Rata u Ukrajini i u Gazi odstupaju od glavnog toka republikanskog mišljenja. Dok za Ukrajinu tvrdi da bi trebalo da se odrekne dela teritorije u zamenu za ruski „raskid“ savezništva sa Kinom, u Gazi savetuje SAD da čuva svoj interes ograničenom pomoći Izraelu, kako ne bi došlo do prelivanja oružnih sukoba na čitav Bliski Istok.

Trenutno stanje i šanse za pobedu

Istraživanja javnog mnjenja Ramasvamija vrednuju taman onoliko koliko mu je potrebno da učestvuje u unutarstranačkim debatama. I dok ga je prva debata stavila na mapu relevantnih kandidata i skrenula pažnju javnosti da se nešto podrobnije pozabavi njegovim političkim stavovima, naredni događaji su demantovali njegov potencijal da „izazove“ Trampovu natpolovičnu podršku u partiji. Tek nešto iznad potrebnog praga (za treću debatu je potrebno 4%), Ramasvami je u senci Desantisa i Hejli, a kako se njima prognoziraju nešto uspešniji rezultati u Ajovi na prvom republikanskom nadmetanju, pitanje je da li će Ramasvami voditi kampanju do samog kraja i sa kakvom relevantnošću u pogledu rezultata.

Ostali kandidati

Kandidaturu za nominaciju Republikanske partije za predsedničke izbore 2024. godine istaklo je još nekoliko ličnosti. Među njima ima onih koji su već na samom početku, i pre održavanja prvih izbornih radnji u Ajovi 15. januara 2024. odustali. Na tom, sve dužem spisku su gradonačelnik Majamija, Frensis Suarez (Francis Suarez) ili tekasaški poslanik u Predstavničkom domu Vil Hard (Will Hurd). Posle svega 76 dana u kampanji, Suarez je odlučio da suspenduje sve aktivnosti u trenutku kada nije prepoznat u istraživanjima javnog mnjenja kao relevantan kandidat. Zanimljivo je da je reč o jedinom takmacu sa hispano-američkim poreklom, koji je otvoreno saopštavao da nije podržavao Trampa ni 2016, ni 2020. godine. Hard, slično Suarezu, nije ispunio interne kriterijume Republikanske partije za učešće na prve dve debate što mu je bio jasan signal za izlazak iz trke. U objavi povodom završetka kampanje, otvoreno je pružio podršku Niki Hejli. Međutim, svakako najzvučnije ime koje napušta kampanju u ranoj fazi bio je Majk Pens (Mike Pence), Trampov potpredsednik (2017-2021), kongresmen i u jednom mandatu guverner Indijane. Citirajući Bibliju, saopštio je da nije „njegovo vreme“. Skroman učinak nakon prve debate održane u Milvokiju, i poteškoće da dostigne kriterijume za učešće na drugoj, čine se razumnim razlozima za izlazak iz trke za nominaciju. Još jedan kandidat iz Južne Karoline, pored Niki Hejli, koji se borbi za republikansku nominaciju priključuje u maju 2023 bio je Tim Skot (Tim Scott). Ovaj „snažni zagovornik tradicionalnih konzervativnih vrednosti“²⁶ bio je prvi afroamerički senator iz Republikanske partije, a na to mesto dolazi odlukom upravo Niki Hejli (tada guvernera Južne Karoline) koja ga predlaže na upražnjeno mesto nakon penzionisanja Džima Deminta (Jim DeMint) 2013. godine. Međutim, njegovo parlamentarno iskustvo datira još iz sredine 90ih godina kada je bio angažovan prvo u lokalnom Veću okruga Čarlston (1995-2009), zatim u Predstavničkom domu Južne Karoline (2009-2011), da bi 2011. godine započeo mandat u Predstavničkom domu na federalnom nivou. Premda se nije kotirao u istraživanjima kao kandidat sa izglednim šansama za nominaciju, zahvaljujući novcu koji je obezbedio svojoj kampanji na samom početku i solidnom kotiranju u državama koje biraju u ranoj fazi, verovalo se da će ostati u trci makar do Super utorka. Šanse za pobedu na unutarstranačkom nadmetanju koje je Tim Skot imao nisu se previše menjale od trenutka kada se i zvanično kandidovao. Nacionalni prosek podrške u istraživanjima javnog mnjenja bio je ispod 3% što je zanemarljivo malo da bi se smatrao iole ozbiljnim takmacem koji bi mogao da učini republikansku borbu neizvesnom. Ostaje mogućnost da svoju energiju, podršku i respektabilno visoke finansije koje je prikupio u kampanji delegira nekom drugom kandidatu, najizglednije Niki Hejli, kako bi nakon nužnog „ukrupnjivanja“ borbe na svega nekoliko kandidata spoljnim posmatračima sve bilo izazovnije za praćenje.

Još četvorica kandidata, osim napred predstavljenih, aktivno učestvuje u partijskim izbornim aktivnostima. Vredan pomena, prema kriterijumima podrške koju identifikuju istraživanja javnog mnjenja i učešća na stranačkim debatama je bivši guverner Nju Džersija, Kris Kristi (Chris Christie). Ovaj žustri Trampov protivnik, premda ranije njegov saradnik iz tranzicionog tima 2016, odnosno savetničkog u kampanji 2020, najavio je putovanje u Izrael i izazvao preostale protivkandidate na isti korak. Za sebe tvrdi da je 2016. godine „izbacio“ Marka Rubia nakon debate iz dalje trke za nominaciju. Nastupa sa puno samopouzdanja, iako sve relevantne analize govore u prilog tvrdnji da je svoju popularnost na vrhuncu

²⁶ Videti na: <https://www.scott.senate.gov/issues/conservative-values#:~:text=I%20believe%20that%20government%20should,Taxpayer%20Funding%20for%20Abortion%20Act>

imao davne 2012. godine sredinom svog prvog guvernerskog mandata. Pogrešan momentum za kandidaturu vidljiv je i u rezultatima istraživanja javnog mnjenja. Šanse su mu, u nacionalnom proseku, na nivou onih koje su se davale Timu Skotu, odnosno ispod 3%. Preostala trojica kandidata Ejsa Hačinson (Asa Hutchinson), bivši guverner Arkanzasa, kongresmen i deo administracije Džordža W. Buša, Dag Burgum (Doug Burgum), guverner Severne Dakote i Rajan Binkli (Ryan Binkley), biznismen iz Dalasa, Teksas, kotiraju se ispod jednog procenta u istraživanjima javnog mnjenja i samo je pitanje vremena kada će se povući iz trke za nominaciju.

KANDIDATI TREĆIH PARTIJA I NEZAVISNI KANDIDATI

Nepisano je pravilo političkog sistema SAD da ukoliko ne pripadate jednoj od dve najveće partije, vaše šanse za pobedu na predsedničkim izborima gotovo da su ravne nuli. Jedini predsednik Sjedinjenih Država koji nije imao partijsku afilijaciju jeste prvi predsednik, Džordž Vašington. Od uspostavljanja moderne Demokratske (1828) i Republikanske partije (1854), američki predsednici su birani listom iz partija „magaraca“ i „slonova“.²⁷ Kandidati trećih partija i nezavisni su u nekoliko navrata beležili odlične rezultate, ali nisu uspevali da osvoje neophodan broj elektorskih glasova. Štaviše, od 1968. i Džordža Valasa niko osim demokrata i republikanaca nije na izborima osvojio niti jedan elektorski glas. Razloga za takvu situaciju je puno, ali čini se da najviše nedostaju finansije, partijska infrastruktura i medijska pažnja.

Ime i prezime kandidata	Partija	Izborna godina	Procenat glasova	Elektorski glasovi ²⁸
Milard Filmor	Vigovci	1856	21,5%	8
Džon Brekinridž	Južnjačke demokrate	1860	18,1%	72
Džon Bel	Partija ustavne unije	1860	12,6%	39
Džejms B. Viver	Partija populista	1892	8,5%	22
Teodor Ruzvelt	Progresivna partija	1912	27,4%	88
Robert La Folet	Progresivna partija Socijalisti Farmersko-radnička partija	1924	16,6%	13
Džordž Valas	Američka nezavisna partija	1968	13,5%	46
Džon Anderson	Nezavisni kandidat	1980	6,6%	0
Ros Pero	Nezavisni kandidat	1992	18,9%	0
Ros Pero	Nezavisni kandidat	1996	8,4%	0

Kandidati trećih partija i nezavisni kandidati na predsedničkim izborima u SAD posle 1854. godine – 10 najzapaženijih rezultata posmatranih kroz broj osvojenih glasova

Iako kandidati trećih partija i nezavisni kandidati ne odnose pobjede, makar za sada, njihov uticaj na izbore nije beznačajan. Kada beleže zapažene rezultate, mogu ozbiljno da ugroze planove kandidata velikih partija. Teodor Ruzvelt je kandidaturom značajno umanjio šanse Vilijema Hauarda Tafta 1912. godine, baš kao što je Ros Pero uticao na šanse predsednika Džordža Herberta Vokera Buša ili kao što su Geri Džonson i Džil Stajn naštetili kandidaturi Hilari Klinton. Zato kandidate „malih“ partija i nezavisne kandidate često prati sumnja i bježe glas kvaritelja. Ništa drugačije nije ni ove godine kada se očekuje da dva udarna nezavisna kandidata, Robert F. Kenedi Mlađi i Kornel Vest, skupno ostvare dvocifren rezultat.

²⁷ Na predsedničkim izborima 1864. godine pobjedu je odneo kandidat Partije nacionalne unije, Abraham Linkoln. Reč je o koaliciji čiji je deo bila i Republikanska partija.

²⁸ Broj elektorskih glasova se vremenom menjao. Tako su se kandidati 1856. nadmetali za 296, a danas za 538 elektorskih glasova.

Robert F. Kenedi Mlađi (Robert F. Kennedy, Jr.)

69 godina, advokat

Kvalifikacije

Prva asocijacija na pomen Kenedi je bostonska politička dinastija irskog porekla koja je Americi podarila veliki broj državnika i diplomata, uključujući ambasadora u Ujedinjenom Kraljevstvu (Džozef P. Kenedi Stariji), predsednika (Džon F. Kenedi), ministra pravde/glavnog pravobranioca SAD (Robert F. „Bobi“ Kenedi) i senatora (Edvart „Ted“ Kenedi). Robert F. Kenedi Mlađi (RFK), nezavisni kandidat na predsedničkim izborima 2024. godine je sin Bobija Kenedija i nećak predsednika Džona Kenedija, ali za razliku od svoje porodice nije oduvek ispoljavao aspiracije ka politici. RFK je obrazovanje sticao na Harvardu, Londonskoj školi ekonomije, Pejs Univerzitetu i Univerzitetu Virdžinija. Deo Kenedijevog života su hapšenje zbog posedovanja heroina, pad na advokatskom ispitu, ali i uspešna pravna klinika i dobijeni advokatski slučajevi protiv velikih zagađivača životne sredine. Njegova dva osnovna zanimanja, aktivista i advokat, oba su usko povezana sa zaštitom životne sredine. U žižu američke javnosti dospeva početkom 21. veka kada počinje da daje kontroverzne tvrdnje o vakcinama i njihovoj povezanosti sa dečijim autizmom. Pandemija virusa korona i njegovi često naučno neutemeljeni stavovi po ovom pitanju, učinili su da ga mediji svrstaju među teoretičare zavere.

Vrednosni kompas

Vrednosni stavovi RFK su na dva kraja političke ose. Sa jedne strane, on je tvrdi progresivac. Zalaže se za radikalno smanjenje troškova koje Amerika izdvaja za odbranu, čvrste standarde u oblasti životne sredine, rasno isceljenje SAD i afirmativne mere za crnačku zajednicu, smanjenje troškova života i povećanje minimalne zarade na 15\$ po satu, pravednije studentske zajmove (ukidanje kamata i otpis u slučaju bankrota), itd. Sa druge strane, deli i brojne stavove republikanaca. Smatra da Amerika mora više da brine o veteranima, brani zagarrantovane ustavne slobode, usprotivi se cenzuri velikih tehnoloških kompanija, izvrši reformu u oblasti imigracije i zaštiti svoje granice i u spoljnom i političkom domenu vrati se sebi. U svojim govorima ističe da „Amerika ne može da bude imperija u inostranstvu i nastavi da bude demokratija kod kuće“.²⁹

Trenutno stanje i šanse za pobedu

Kenedijeva odluka da napusti trku za demokratsku nominaciju i postane nezavisni kandidat na predsedničkim izborima 2024, izazvala je tišinu u demokratskom i oštru reakciju u republikanskom taboru.³⁰ Za Bajdenove demokrate je njegovo odustajanje značilo lakši put do nominacije 46. predsednika, jer su istraživanja davala Kenediju čak i do 20% podrške registrovanih demokrata, dok republikanci

²⁹ O Kenedijevim politikama i prioritetima videti više na: <https://www.kennedy24.com/>

³⁰ Videti više na: <https://apnews.com/article/rfk-jr-presidential-campaign-independent-2024-30d940109c4956de9c81f332ec418463>

strahuju da bi stavovi RFK o vakcinama ili imigraciji mogli da privuku jedan deo konzervativnih birača. U ovom trenutku je teško predvideti Kenedijev konačni uticaj na izbor predsednika, ali, po njegovim rečima, želja mu je da pokvari planove obojice glavnih kandidata – Trampa i Bajdena. Kenedijeva uloga na izborima 2024. godine može biti kvariteljska ili otrežnjujuća za obe partije ukoliko prikupi značajniju podršku, zavisno od ugla posmatranja. U ovom trenutku istraživanja ga „love“ između 14% i 22% podrške. Istraživanja, takođe, pokazuju da odnosi više podrške Trampu nego Bajdenu i da je omiljeniji kod tradicionalno republikanskih donatora.³¹ Ipak, do izbornog dana je ostalo godinu dana, a poslednjih izbornih ciklusa postoji trend da podrška trećim kandidatima opada kako se izbori približavaju. Pobeda RFK na predsedničkim izborima predstavljala bi ogromno iznenađenje, ali mogućnost da utiče na konačni rezultat ni najmanje nije zanemarljiva.

Kornel Vest (Cornel West) 70 godina, filozof i politički aktivista

Kvalifikacije

Kornel Vest nikada nije obavljao značajnije državne dužnosti, ali u osnovi je uvek bio političko biće. Obrazovanje je sticao na Harvardu i Princetonu, gde je predavao o oblasti filozofije, bogoslovije i afričko-američkih studija. Vest je jedan od najuspešnijih promotera nauke među širom javnošću. Možda je najupečatljiviji primer toga držanje master klasa iz filozofije. Autoritet i popularnost koje je izgradio u akademiji, koristio je za promovisanje progresivnih političkih ideala. Vest je decenijama prisutan u odbrani obespravljenih i ugroženih zajednica u SAD, od Afroamerikanaca do LGBTQAI+. Učestvovao je u Maršu miliona 1995, građanskoj neposlušnosti zbog patnje izazvanom izraelskom okupacijom Palestine 2002, protestima protiv američke invazije na Irak 2003, protestima Okupirajmo Vol Strit 2011, čuvenom protestu protiv okupljanja desničara u Šarlotsvilu 2017, itd. Godinama je pružao podršku različitim predsedničkim kandidatima na levom spektru političke ose SAD, između ostalih, Ralfu Naderu, Baraku Obami – iako ga je kasnije oštro kritikovao – i Berniju Sandersu. Najveća mana kandidaturi je haotičnost kampanje koju Vest vodi. Najpre se 5. juna 2023. kandidovao ispred Narodne stranke, a onda je devet dana kasnije promenio odluku i objavio da će tražiti nominaciju Partije zelenih. Na kraju je i od toga odustao i odlučio da će se kandidovati kao nezavisni kandidat i time u proceduralnom smislu sebi značajno zagorčao život.³² Sve to budi zebnju kod Vestovih pristalica da mu je kandidatura „... improvizacija i performans podjednako koliko i politička kampanja“.³³ Nema sumnje da je Kornel Vest, uprkos nedostatku državičkih funkcija, politički potkovan, ali nestabilnost i povremeni radikalizam ga čine „neizbornim“.

31 Videti na: <https://www.politico.com/news/2023/11/01/rfk-jr-2024-campaign-donors-00124621>

32 Nezavisni kandidati, pored ustavnih, moraju da ispune niz zahteva da bi se našli na izbornom listiću. Najčešće se zahtevaju potpisi (npr. u Tenesiju 275, a u Kaliforniji 219.403), pojedine države zahtevaju i novčanu naknadu, a u državama kao što je Kolorado rok za podnošenje peticije je 11. jul 2024. godine.

33 Charles Homans, Cornel West's Improvisational Run for President: 'It's Jazz All the Way Down', The New York Times, dostupno na: <https://www.nytimes.com/2023/10/27/us/politics/cornel-west.html>

Vrednosni kompas

Kornel Vest je progresivni socijalista, radikalni demokrata i jedan od značajnijih glasova američke levice. Vrednosno najbliža politička organizacija mu je, prema vlastitom priznanju, Demokratski socijalisti Amerike, koja razmišlja da mu pruži podršku i čiji je počasni predsednik. U aktuelnom političkom miljeu SAD, idejno mu je najbliži Berni Sanders, ali i od njega odlazi nekoliko koraka ulevo. Lajtmotiv kampanje mu je reč pravda, koju koristi u okviru svih predloga politike: od ekonomske pravde, preko rasne pravde, do globalne pravde. Zalaže se za uvođenje minimalne zarade od 27\$ po satu, punu zaposlenost, ukidanje beskućništva, četvorodnevnu radnu nedelju, nacionalizaciju industrije fosilnih goriva, razvoj alternativa zatvoru, nacionalno ograničenje mandata za zvaničnike, ukidanje studentskih dugova, raspuštanje ICE, otpis dugova država u razvoju prema Svetskoj banci i MMF-u, raspuštanje NATO i američke imperije, itd. Naravno, Vest iznosi i ideje koje su znatno ostvarivije, ali gro stavova koje ističe su na granici između utopije i anarhije.

Trenutno stanje i šanse za pobedu

Kao i sve ozbiljnije kandidate u izbornoj trci, izuzev Trampa i Bajdena, i Vesta prate sumnja u pogledu motiva za ulazak predsedničku kampanju i epitet „kvaritelj“. Šanse „Brata Vesta“ za pobedu su čak i niže negoli Kenedijeve. Prema istraživanjima sprovedenim početkom novembra, uživa podršku između 4% i 6% Amerikanaca.³⁴ Iako ističe da pledira na apsinente i birače koji nemaju simpatije za demokrate i republikance, njegovo ključno uporište je među društveno aktivnim i progresivnim glasačima, koji mahom podržavaju demokratske kandidate. Zato za Bajdenovu kampanju Vest jeste velika briga i ličnost za koju se veruje da može doprineti da Tramp odnese prevagu u kolebljivim državama, pogotovo onim sa značajnim brojem Afroamerikanaca. Scenario u kome Vest napušta trku bi verovatno bio praćen fanfarama i slavljem u timu aktuelnog predsednika, ali takav ishod u ovom trenutku nije na vidiku.

³⁴ Videti na: https://www.realclearpolitics.com/epolls/2024/president/us/24_democratic_presidential_nomination-8171.html

KLJUČNE TEME IZBORA U SAD: 4+X

Poslednja decenija je bila prilično turbulentna za Sjedinjene Države. Na spoljnom planu Amerika je bila primorana da se baci na posao redefinisiranja globalne uloge. Zalazak unipolarnosti i nadolazeća multipolarnost, bolna povlačenja iz Iraka i Avganistana, poljuljana vera u saveznike ali i u vlastito liderstvo, ekonomsko usporavanje, opadanje meke moći i nagomilani globalni izazovi, samo su neki od problema na globalnoj ravni sa kojima je Amerika morala da se suoči. Unutrašnja politika je, čini se, bila još izazovnije za SAD. Vrednosno-političke podele postale su dublje i prisutnije nego ikada posle Građanskog rata. Pitanje zdravstvene nege, intervencije države u ekonomiju, imigracije, prava na abortus, klimatskih promena, rasne nejednakosti i brojne druge teme postale su brazde sa čijih ivica republikanci i demokrate urliču jedni na druge i ostaju nepokolebljivi u svojim stavovima. Nekada se čini da „slonovi“ i „magarci“ žive u dva različita sveta. Primera radi, tek 13% republikanaca, a 52% demokrata, vide pitanje rase i etniciteta kao problem. Istovremeno, za samo 9% republikanaca i čak 68% demokrata klimatske promene su izazov.³⁵ Slično je i sa pitanjima obima federalne vlade, seksizma, Drugog amandmana na Ustav SAD, jaza između bogatih i siromašnih, itd.

Postoje teme koje dospevaju u žižu, kao što su terorizam ili rusko mešanje u izbore u SAD, ali brzo nestaju sa liste prioriteta. Ipak, uprkos svim razlikama, postoje teme koje i demokrate i republikanci ne gube iz vida prilikom glasanja, iako ne pridaju nužno isti značaj tim temama. Ekonomija, zdravstvena nega, obrazovanje i imigracija od 2012. godine značajno utiču na opredeljenje birača, a po svoj prilici će značajno oblikovati i stavove glasača na izborima 2024. godine.

Tema ³⁶	2012	2016	2018	2020	2022
Ekonomija	87%	84%	78%	79%	79%
Zdravstvena nega	74%	74%	80%	68%	63%
Obrazovanje	69%	66%	/	/	64%
Imigracija	41%	70%	78%	52%	54%

Odgovori registrovanih birača u SAD o značaju određenih tema za njihovo opredeljivanje na izborima.

³⁵ Videti na: <https://www.pewresearch.org/short-reads/2022/11/03/key-facts-about-u-s-voter-priorities-ahead-of-the-2022-midterm-elections/>

³⁶ Podaci preuzeti prema istraživanjima iz 2008, 2012, 2016, 2020. i 2022. koje je sproveo Pew Research Center, kao i istraživanja iz 2018. godine koje je sproveo Gallup. Podaci za 2014. godinu nisu preuzeti jer je metodologija istraživanja sprovedena na drugačiji način.

Ekonomija

Ekonomija je tema koja je decenijama unazad prva na pameti biračima prilikom glasanja na izborima za predsednika ili Kongres. Zaposlenje, porezi, budžetski deficit ili ekonomska nejednakost, nezaobilazne su teme kampanje i oko njih kandidati presudno lome koplja. Ukoliko je stanje ekonomije u izbornoj godini nezadovoljavajuće, partiji predsednika se ne piše dobro. Primera radi, na izborima koji su održani u jeku Globalne ekonomske krize 2008. godine republikanci su izgubili predsedničke izbore, 8 mesta u Senatu i 21 mesto u Predstavničkom domu. Birači su u predsedniku Džordžu Vokeru Bušu videli odgovornost za krah ekonomije i svoje nezadovoljstvo preneli i na njegovu partiju koja, inače, od 2007. nije držala niti jedno od dva ključna zakonodavna tela.

Bajden je u svoju Bidenomics politiku polagao puno nade. Pod krovnim imenom Reizgraditi bolje (Build Back Better), 46. predsednik SAD je nastojao da oporavi američku ekonomiju posle pandemije virusa korona. Dodatno, plan je predvideo umivanje vremešne infrastrukture SAD, smanjenje nejednakosti u distribuciji dobara i unapređenje zdravstvene nege. Temeljio se na glomaznoj zakonodavnoj inicijativi. Tokom prve godine mandata usvojeni su Američki plan spasavanja (American Rescue Plan Act) i Zakon o infrastrukturnim investicijama i poslovima (Infrastructure Investment and Jobs Act), a tokom 2022. godine Zakon o stvaranju korisnih podsticaja za proizvodnju poluprovodnika i nauci (CHIPS and Science Act) i Zakonu za smanjenje inflacije (Inflation Reduction Act). Ukupni troškovi prevazilaze 5.000 milijardi dolara i predstavljaju najveći investicioni paket američke vlade još od vremena Nju Dila.

Tokom prva tri kvartala 2021. godine sve je teklo po planu: bruto domaći proizvod je porastao za 5,9%, berza je odlično stajala, stopa nezaposlenosti je u decembru iznosila 3,9% i, generalno, gotovo svi ekonomski pokazatelji su davali znake vitalnosti. Ipak, kraj 2021. i početak 2022. godine doneli su nevolje u vidu rekordne inflacije koja je dostigla vrhunac juna iste godine i iznosila 9,1%. Od tada je Bidenomics auto krenuo nizbrdo, a narativ da je američka ekonomija u Trampovo vreme bila senzacionalna do kovida ponovo je oživeo. Zapravo, 51% registrovanih birača u ključnih 6 kolebljivih država, koje je Bajden dobio 2020. godine, smatra da bi Tramp bolje vodio ekonomiju, dok 35% ima veru u aktuelnog predsednika.³⁷ Pored toga, Tramp bi odneo pobedu u 5 od 6 ovih država, a tek 22% ispitanika smatra da se Amerika trenutno kreće u dobrom pravcu. Iako postoji uverenje među ekspertima da je javnost previše kritična prema Bajdenu i da je ekonomiju „dobra svuda osim u istraživanjima javnog mnjenja“,³⁸ na kraju je percepcija ta koja određuje ishod. Kako sada stvari stoje, ekonomija je karta na koju aktuelni predsednik mora obazrivo da igra, a nema sumnje da će republikanski kandidati iskoristiti nezadovoljstvo birača.

37 Videti na: <https://www.nytimes.com/interactive/2023/11/07/us/elections/times-siena-battlegrounds-registered-voters.html>
Istraživanje sprovedeno u Arizoni, Džordžiji, Mičigenu, Nevadi, Pensilvaniji i Viskonsinu.

38 Videti na: https://www.washingtonpost.com/business/2023/10/22/biden-s-economy-is-great-everywhere-except-in-the-polls/d6bae722-70d6-11ee-936d-7a16ee667359_story.html

Zdravstvena nega

Pristupačnost zdravstvene nege oduvek je tema u državi gde, tradicionalno, cene premija zdravstvenog osiguranja dostižu neslućene granice. Još od devedesetih traju debate kako reformisati sistem i učiniti zdravstvo dostupnijim običnom građaninu, ali je partijski dogovor izostao. Najintenzivnije debate vođene su tokom kampanje za predsedničke izbore 2008. godine na kojima pobeđuje Obama i zdravstvo postavlja za jedan od centralnih stubova svoje administracije. Od usvajanja Zakona o pristupačnoj nezi (Affordable Care Act, Obamacare) - najobuhvatnije reforme regulacija i pokrivenosti zdravstvenim osiguranjem u SAD u poslednjih 6 decenija - fokus rasprave se pomera ka usvojenom zakonu. Republikanci ulažu puno napora da ga obore (u Predstavničkom domu se po ovom pitanju glasalo 63 puta od 2011. godine), ali nisu uspeali, između ostalog i zbog unutrašnje nesloge. Dodatno, danas takve napore otežava i činjenica da veći broj građana (55%) podržava Obamaker nego što mu se protivni (42%).³⁹

Iako tema zdravstvene nege više nije goruća, kao što je to bio slučaj pre desetak godina kada je nadmašivala čak i ekonomiju, još uvek je važna determinanta u donošenju izborne odluke kod dve trećine birača. Istina, više kod demokrata (79%) nego kod republikanaca (42%). Zato ne čudi da danas ključne komunikacione poruke Bajdenove kampanje dolaze upravo iz oblasti zdravstva. Među najznačajnijim uspesima aktuelni predsednik izdvaja to što su premije u okviru Zakona o zdravstvenoj nezi 800 dolara niže nego što su bili pre njegovog ulaska u Belu kuću, kao i obaranje cene insulina, kroz Zakon o smanjenju inflacije, za više od četiri miliona starijih Amerikanaca. Republikanci u ovom stadijumu trke za nominaciju još uvek ne izlaze sa jasnim stavovima i planovima o unapređenju zdravstvene nege, ali nema sumnje da će ovo biti jedna od ključnih tema u izornoj godini.

Obrazovanje

Ukoliko se prate trendovi, obrazovanje je poslednjih decenija uvek među najznačajnijim temama za formiranje stavova birača prema kandidatima. Studentski dugovi, kvalitet i reforma javnih škola, uloga Departmana za obrazovanje i druge teme, bili su važan deo izbornih debata. Međutim, vremenom, kako su partijske podele postale sve dublje, i obrazovna politika je prerasla u bitku u okviru kulturnih ratova i tema koja ponajviše deli demokrate i republikance. Krićka teorija rase (Critical Race Theory, CRT) je rasplamsala rasprave o učenju o pitanjima rase u javnim školama, ali i generalno, kurikulumima o pitanjima roda, ulozi roditelja u upravljanju školama i slično.

Postoji opšte uverenje da su pobeda Glena Jankina na izborima za guvernera Virdžinije (2021), kao i ubedljiv rezultat Rona Desantisa u guvernerskoj trci na Floridi (2022), rezultat uspešne upotrebe teme obrazovanja u kampanji. Sa druge strane, predsednik Bajden će, uprkos blokadi od strane Vrhovnog suda, pokušati da pridobije mlađe birače kroz ideju o otpisu studentskih dugova. Za sada je kroz različite mere otpisano oko 48 milijardi duga, što je tek nešto više od 10% od inicijalnog plana. Ipak, uprkos

³⁹ Videti na: <https://www.kff.org/health-reform/poll-finding/5-charts-about-public-opinion-on-the-affordable-care-act-and-the-supreme-court/>

takvoj politici, obrazovanje nije više sigurna luka demokrata. Prema letošnjem istraživanju sprovedenom u Arizoni, Džordžiji, Nevadi i Severnoj Karolini birači više veruju republikancima nego demokratama kada je reč o obrazovanju, dok su pre samo godina dana „magarci“ u ovim državama imali dvocifrenu prednost.⁴⁰ Ukoliko je suditi po dosadašnjem toku kampanje za nominaciju, obrazovanje će biti među udarnim iglama u republikanskoj ofanzivi protiv demokratskih takmaca.

⁴⁰ Videti na: <https://dfer.org/2023/07/28/new-poll-dems-lose-historic-lead-on-education-in-battleground-states/>

Imigracija

Imigracija je još jedna od oblasti u kojoj su demokrate i republikanci „dva sveta“. Iako je useljavanje u SAD uvek živa tema u Sjedinjenim Državama, Donald Tramp ju je tokom predsedničke kampanje 2016. godine podigao na viši nivo. „Prelepi zid“ na granici sa Meksikom i zaštita granica postali su lajtmotiv njegove kampanje, ali i tokom četiri godine administracije. Pored toga što je nastojao da sruši Obamino nasleđe – uključujući i mere olakšavanje ostanka migrantima koji su u SAD došli kao deca ili su prekoračili vizu (DACA - Deferred Action for Childhood Arrivals) – kroz izvršne uredbe uveo je restrikcije na ulazak u SAD ljudima iz pojedinih pretežno muslimanskih država, usvojio je politiku razdvajanja porodica ilegalnih imigranata na južnoj granici i uveo brojna ograničenja za dobitnike zelene karte. Njegova politika zasnivala se na ideji „nulte tolerancije“. Generalno, Tramp je politikom nastojao da destimuliše i zaustavi ilegalnu i ograniči legalnu migraciju u SAD i za to je imao masovnu podršku republikanaca (91%) i više nego skromnu demokrata (14%).⁴¹

Dolazak Bajdena u Belu kuću označio je, inicijalno, i raskid sa Trampovom politikom. Novi predsednik je zaustavio izgradnju „Trampovog zida“, ukinuo restrikcije na ulazak iz pojedinih pretežno muslimanskih država, pokušao da zaustavi deportaciju u prvih 100 dana njegove vlasti i nastojao da olakša put do državljanstva brojnim kategorijama imigranata koji trenutno žive u SAD. Ipak, odluka da zadrži Trampovu politiku *Title 42*, koja je često služila kao izgovor za brzo proterivanje velikog broja migranata, i posluži se njome za proterivanje državljana Venecuele u Kolumbiju, naišla je na osudu i organizacija za zaštitu ljudskih prava i migranata. Istovremeno, nastavljanja je, iako smanjenim intenzitetom, praksa razdvajanja porodica ilegalnih migranata (ograničena tek sporazumom iz oktobra 2023) kao i izgradnja zida u dužini od 20 milja u dolini reke Rio Grande. Pokušaji ilegalnih prelazaka granice SAD su se umnožili poslednjih godina – samo od januara do oktobra 2023. bilo je dva miliona takvih pokušaja⁴² - rezultirajući krizom na južnoj granici. Sve navedeno je uzrokovalo da Bajdenovo upravljanje imigracijom ne bude pozitivno ocenjeno. Prema istraživanju sprovedenom sredinom septembra, tek 34% Amerikanaca podržava imigracionu politiku aktuelne administracije, uz „mršavih“ 66% demokrata. Ipak, nema sumnje da će prilikom glasanja demokrate imati na umu Bajdenovu radikalnu alternativu, a to je Donald Tramp koji trenutno iznosi predloge o ukidanju Departmana za obrazovanje i „najvećim deportacijama u američkoj istoriji“.⁴³

„Tema X“

Ekonomija, obrazovanje, zdravstvo i imigracija su teme koje decenijama boje političko nebo SAD. Naravno, navedene teme nisu ekskluzivne kada je reč o izbornim opredeljenjima. Energetika, politika prema oružju, klimatske promene, rasna jednakost, prava LGBTQAI+ zajednice, spoljna politika i druge teme, već dugo su nezaobilazni izborni faktori. Pa ipak, periodično se jave teme koje natkriju svakodnevnicu, ili X faktori u donošenju odluke o glasanju. Na izborima 2002. i 2004. godine terorizam i Globalni rat protiv terora dominirali su političkim diskursom, kao što je pandemija virusa korona oblikovala

41 Videti na: <https://www.pbs.org/newshour/politics/trumps-immigration-policy-splits-americans-in-half-poll-says>

42 Videti na: <https://www.nytimes.com/2023/10/06/us/border-wall-biden.html>

43 Videti na: <https://edition.cnn.com/2023/11/11/politics/trump-stephen-miller-immigration-detention-deportation/index.html>

stavove birača prema Trampovoj administraciji. Takođe, odluka Vrhovnog suda o poništavanju presude *Roi protiv Vejda* (Roe v. Wade) iz 1973. o pravu na abortus, doprinela je konsolidaciji demokratskog biračkog korpusa u okviru kampanje za izbore na pola mandata (mid-term elections) 2022. godine.

Imajući na umu odluku Vrhovnog suda o pravu na abortus, kao i letošnju odluku u slučaju 303 *Krijetiv protiv Elenis* (303 Creative LLC v. Elenis) kada je Sud presudio u korist dizajnera koji je odbio da izradi internet prezentaciju koja slavi istopolne brakove, Amerikanci postavljaju pitanje da li je sledeće na „meniju“ za poništavanje presuda Vrhovnog suda o istopolnim brakovima iz 2015? Takva odluka bi, bez sumnje, uzburkala političko tlo u SAD i dodatno ujedinila demokrate. Takođe, imajući u vidu godine dva glavna favorita za nominacije u svojim partijama, Džozefa Bajdena (81) i Donalda Trampa (77), nameće se i pitanje šta ukoliko neko od njih ne bude dočekaao kraj izborne trke? Ili šta u koliko se jedan od pravnih procesa koji se vode protiv 45. predsednika SAD okonča zatvorskom presudom i Tramp dočeka izborni dan u zatvoru? Da li je opstanak demokratije još uvek važan faktor pri opredeljivanju? Na kraju, možemo i da se zapitamo kako bi uticala odluka o ulasku Sjedinjenih Država u veliki rat na Bliskom Istoku ili Istočnoj Aziji? Da li bi proradio efekat „okupljanja oko zastave“ (rally 'round the flag) ili bi aktuelna administracija bila kažnjena zbog ulaska u „beskrajne ratove“ (endless wars)? Sva navedena pitanja, ali i mnoga koja nedostaju, ilustruju koliko je previđanje ishoda izbora u SAD đavolski težak posao.

balkan
wise

High-quality products and services

BalkanWise is a regional platform and hub established to gather the new generation of political thinkers, which are not obstructed nor limited by the regional narratives and occurrences of the most recent decades.

